

	SOSYOLOJİK DÜŞÜN ISSN: e-ISSN: 2587-2699 Yıl : 10 Cilt: 10 Sayı : 1 Haziran 2025 Yayın Geliş Tarihi: 28.03.2025 Yayına Kabul Tarihi: 02.06.2025 DOI Numarası: https://doi.org/10.37991/sosdus.1667465 Makale Türü: Araştırma Makalesi / Research Article Atıf/Citation: Sertkaya, S. & Aslan, C. (2025). Barış İnce'nin Köksüzler Romanı Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Bir Okuma , <i>Sosyolojik Düşün</i>, 10 (1), 225-262.
---	---

BARIŞ İNCE'NİN KÖKSÜZLER ROMANI ÜZERİNE OLUŞUMSAL YAPISALCI BİR OKUMA*

Sema SERTKAYA*

Cumhur ASLAN**

Öz

Barış İnce'nin 2022 yılında yayımlanan Köksüzler adlı romanı toplumsal yapı incelemeleri açısından verimli bir içeriğe sahiptir. Türkiye'de kentleşme süreci, özellikle gecekondu dan varoşa uzanan değişim, romanın temel sorununu oluşturmaktadır. Roman 'varoş' olarak adlandıracağımız bir çeper eksenindeki insanların "kök bulma" çabalarını, kente yerleşme ve aidiyet duygusu kazanma arayışlarını derinlemesine yansıtmaktadır. Roman, İzmir'in Kadifekale, Bayramyeri ve Damlacık semtlerinde geçen bir hikâye aracılığıyla, kentin çeperlerinde yaşayan bireylerin aidiyet ve kimlik arayışlarını işlemektedir. Özellikle Mardin'den göç eden üç kardeşin şehirde tutunma mücadelesi ile Almanya'dan dönen Nihan karakterinin yabancılaşma deneyimi üzerinden, bireysel ve toplumsal kimlik krizleri anlatılmaktadır. Çalışmada, roman Lucien Goldmann'ın Oluşumsal Yapısalcılık yöntemiyle incelenmiş; içkin çözümlemede anlatı yapıları, karakterler ve mekân unsurları analiz

* Bu çalışmanın bir bölümü 10-12 Ekim 2024 tarihleri arasında düzenlenen 6. Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*  Doktora Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, sema_yetik@hotmail.com, Çanakkale/Türkiye

**  Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, cumhur.aslan@gmail.com, Çanakkale/Türkiye

edilirken, aşkın çözümlemede toplumsal, ekonomik ve siyasal bağlamlar ele alınmıştır. Köksüzler, kent yoksulluğu, göçmenlik ve toplumsal dışlanma gibi kavramlar üzerinden, modern kentleşme sürecinin bireyler üzerindeki etkilerini sorgulayan güçlü bir anlatı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gecekondulaşma, Varoş, Göç, Oluşumsal Yapısalcılık.

ON BARIS INCE'S NOVEL *KÖKSÜZLER*

A FORMATIVE STRUCTURALIST READING

Abstract

Barış İnce's *Köksüzler*, published in 2022, presents a fertile ground for socio-structural analysis. The novel centers on the urbanization process in Turkey, with a particular focus on the transformation from informal settlements (*gecekondu*) to urban peripheries (*varoş*), which forms the core of its narrative tension. Through a nuanced portrayal of individuals residing on the urban fringe, the text explores the quest for rootedness, integration into urban life, and the search for a sense of belonging. Set against the backdrop of İzmir's Kadifekale, Bayramyeri, and Damlacık neighborhoods, the novel delves into the lived experiences of marginalized communities grappling with issues of identity and belonging. At the heart of the narrative lie the struggles of three siblings who migrate from Mardin in an attempt to establish themselves in the city, paralleled by the character Nihan's experience of estrangement upon returning from Germany. These intersecting storylines foreground both individual and collective crises of identity in the face of socio-cultural displacement. This study employs Lucien Goldmann's Genetic Structuralism as an analytical framework. While the immanent analysis investigates the novel's narrative structures, character construction, and spatial dynamics, the transcendental analysis situates the text within broader socio-economic and political contexts. Ultimately, *Köksüzler* offers a powerful critique of modern urbanization by interrogating its human costs through themes such as urban poverty, migration, and social exclusion.

Keywords: Informal Settlement, Urban Periphery, Migration, Genetic Structuralism

1. GİRİŞ

Edebiyat ile sosyoloji arasındaki ilişki, tarihsel bir süreç içerisinde derinleşmiş ve özellikle 20. yüzyıldan itibaren daha belirgin hale gelmiştir. Edebi metinler, sadece doğdukları toplumsal koşullardan etkilenmekle kalmaz, aynı zamanda o koşulları etkileme gücüne de sahiptirler. Bu iki yönlü etkileşim, edebiyatın toplumsal bağlamdaki rolünü anlamaya yönelik çeşitli yaklaşımları doğurmuştur. Bu bağlamda, sosyolojinin bir alt disiplini olarak ortaya çıkan edebiyat sosyolojisi, metinlerin yalnızca içeriğine değil, aynı zamanda üretildikleri toplumsal ortamın ve koşulların etkilerini de incelemektedir. Edebiyat sosyolojisi, metin ve toplum arasındaki diyalektik ilişkiyi ortaya koyarak, toplumsal yapılarla bireyler arasındaki etkileşimi daha derinlemesine anlamayı amaçlar.

Lucien Goldmann'ın oluşturduğu oluşumsal yapısalcılık yöntemi, bu alanda önemli bir yaklaşımdır. Goldmann, edebi metinleri anlamak ve açıklamak için iki aşamalı bir çözümleme önerir. İlk aşama olan anlama, metnin yapısalcı bir anlatsal çözümlemesiyle, içkin öyküsel yapıların ve dilsel unsurların incelenmesini içerir. İkinci aşama olan açıklama ise, metnin dışına çıkarak metni aşan toplumsal, tarihsel ve ideolojik bağlamlarda bir çözümleme yapar. Goldmann'ın bu iki aşamalı çözümleme süreci, edebi metinleri hem içsel yapısal bir bakış açısıyla hem de aşkın toplumsal-tarihsel perspektiflerle anlamamıza olanak tanır.

Bu çalışma, Barış İnce'nin Köksüzler romanını Goldmann'ın oluşumsal yapısalcılık yöntemi çerçevesinde incelemektedir. Roman, 2000'li yılların başında, İzmir'in Kadifekale, Bayramyeri ve Damlacık semtlerinde geçen bir hikayeyi anlatırken, modern dünyanın temel sorunları olan kimlik, aidiyet ve köksüzlük temalarını ele almaktadır. İnce, bu temaları, romanın baş karakterleri Nihan, Sinan, Hakan ve Vedat'ın yaşadıkları içsel çatışmalar ve toplumsal

bağlamdaki arayışları üzerinden derinlemesine işler. Karakterlerin köksüzlük duygusu, bir yandan Mardin'den İzmir'e göç eden üç kardeşin gözünden, diğer yandan orta sınıf bir kadının bakış açısından eleştirel bir biçimde ortaya konmaktadır.

Goldmann'ın yöntemine dayanarak, Köksüzler romanının çözümlemesi iki ana aşamada yapılmıştır. İçkin çözümleme aşamasında, anlatının bakış açıları, zaman, uzam, karakterler ve toplumsal yapılar gibi temel öğeler analiz edilmiştir. Aşkın çözümleme aşamasında ise, romanın kaynağı, tarihsel ve toplumsal olaylar, ideoloji ve dünya görüşü gibi aşkın unsurlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, Köksüzler romanı hem bireysel kimlik arayışını hem de toplumsal yapıları anlamaya yönelik önemli bir örnek teşkil etmektedir.

2. Oluşumsal Yapısalcı Yöntem

19. yüzyılda bir bilim olarak ortaya çıkan sosyoloji, bu tarihten itibaren toplumsal koşullara odaklanmış ve toplumu anlamaya çalışmıştır. Zamanla oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan toplumsal gerçekliği anlayabilmek için ise başka disiplinlerle ilişki kurmuştur. Bu ilişki sonucunda İktisat sosyolojisi, İletişim sosyolojisi, Hukuk sosyolojisi vb. gibi sosyolojinin alt dalları doğmuştur. İlerleyen zamanlarda ise bu alt dallara Edebiyat sosyolojisi de eklenmiştir (Şan, 2012: 127). Diğer alt disiplinlere göre nispeten daha yeni bir alan olan Edebiyat sosyolojisi (Dolgun, 2021: 25), 1900'lü yıllardan itibaren edebiyat ve toplum arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmıştır. Dolayısıyla edebiyatın toplum hayatındaki rolü ve toplumsal şartların edebiyat üzerindeki etkisi, edebiyat sosyolojisinin temel çıkış noktasıdır (Aydın, 202: 80).

Edebiyat ve toplum arasında var olan ilişki hiçbir dönem göz ardı edilmemiş olsa da değişen toplumsal değerler farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu yöntemlerden biri de Lucien Goldmann'ın geliştirmiş olduğu oluşumsal

yapısalcılıktır. Goldmann'ın 1960-1970'li yıllarda geliştirmiş olduğu ve hala geçerliliğini koruyan bu yöntem yöntem (Atalay, 2007; Tilbe, 1999, 2004; Tilbe ve Tekin, 2012; Tilbe ve Tilbe; 2015, 2016; Akten, 1999) edebiyat tarihine uygulanan bir diyalektik yöntem temelli sosyal bilim yöntemidir. Bu yöntem, *"tüm insani davranışların, belli bir duruma anlamlı bir cevap verme ve bu sayede eylemin öznesi ile öznenin içinde bulunduğu çevre arasında bir denge kurma denemesi olduğu tezinden"* (Goldmann, 2005: 73) doğmuştur. 1920 yılında yayınlanan *Roman Kuramı* adlı eserinde *"romani, alçalmış dünyada gerçek değerlerin aranması"* olarak değerlendiren Lukacs'ın kuramından hareketle kuramını geliştiren Goldmann, kendi kuramında *"soyut idealizmin romanı, tinsel roman, eğitici roman"* sınıflandırmasını temel almaktadır (Tilbe, 2004: 95).

Goldmann, daha önce yapısalcıların metne odaklandığı yönetime tarihsel ve toplumsal bir arka plan ekleyerek, *"yazınsal yaratı bireyin değil toplumun bir anlatımıdır"* ifadesinden hareket eder. Bu bağlamda kuramcı, *"anamacı toplumsal/artırımsal yapı ile roman türü yapısı arasında çok sıkı yapısal türdeşlikler olduğunu ileri sürer"* (Tilbe ve Tilbe, 2015: 188). Bu ilişki, 19. yüzyıl Fransız roman kahramanları ile 20. yüzyıldaki sorunlu roman karakterleri arasında yaşanan köklü değişimi gösterir. 19. yüzyıldaki erken kapitalizm döneminde güçlü ve kahraman özelliklerine sahip olan roman kahramanları, 20. yüzyıldaki büyük savaşlar, Yahudi soykırımı gibi insanlık suçları ve diğer ekonomik, toplumsal ve siyasal krizler sonucu gerçek dünyada gücünü yitirir ve bu durum romanlarda da yansır. Bu bağlamda yazar, eseri aracılığıyla bu toplumsal yapıyı ister bilinçli ister bilinçsiz olarak, ortaya koyar. Böylece edebi eserler, *"toplumun bilincini yansıtan yalınkat yapılar değil, birey aşkın özneler tarafından yaratılan ve toplumsal sınıfın olası en üst bilincini oluşturmaya aracılık eden olgulardır"* (Tilbe, 2010: 33). Bu durumda edebi eser ile toplumsal yapı arasındaki ilişki belirginleşir (Yener ve Aslan, 2018).

Goldmann'a göre, *“yazınsal yaratı, pazar için üretimden doğan bireyci toplumun gündelik yaşamının yazınsal düzleme yansımasıdır”* (Aktaran Tilbe ve Tilbe, 2016: 31). Bu çerçevede, eser ile toplum arasındaki ilişki, yazarı da içeren bir dünya görüşü meselesini gündeme getirir. “Dünya görüşü”, “sorunsal kahraman”ın yaşadığı evrenin yazarının kurgu ve yaratısıdır. Bu düşsel yaratı toplumsal gerçeklikten hareketle oluşturulur. “Dünya görüşü” belirli bir toplumsal gruba özgü ve belirli bir siyasal çizginin bir parçası olan yazarın toplumsal ve ideolojik seyrinin temsilcisidir (Atalay ve Er, 2013: 32). Oluşumsal yapısalcı yöntem ise eser, toplum ve yazar ilişkisinde bu dünya görüşünün nasıl tezahür ettiğini çözümlemeye çalışır.

Oluşumsal yapısalcılık yöntemi, bir edebiyat metninin içkin ve aşkın özelliklerinin bir bütün olarak inceleyen anlama ve açıklama süreçlerini kapsamaktadır. *“Anlama, belirli bir yazınsal yapıtta incelenen nesneye dair anlamlı içkin yapının açığa çıkarılmasıdır”* (Aktaran, Tilbe ve Tilbe, 2016: 125). Bu aşamada, eserdeki *“anlatı teknikleri, bakış açıları, kişi-uzam-zaman ilişkileri, temel izlekler ve yapının ilintili olduğu insan grubuyla birlikte varlık kazanan tutarlı ve birlikçi dünya görüşü”* (Tilbe, 2004: 99) çözümlenir. Demek ki bu aşamada edebi eserdeki anlamlı yapılar, diyalektik bakışla roman tekniklerinden çözümlenerek metnin iç tutarlılığı ortaya konur.

Çözümlemeyi bütünleyen açıklama aşamasında ise metne içkin bu yapıların *tarihsel, ekonomik, sosyal, ideolojik* vb. gibi bağlarla olan ilişkisi artgörümlü olarak incelenmektedir (Atalay ve Er, 2013: 29). Bu aşamadaki temel amaç ise bu yapıları metin dışı bağlamlara yerleştirerek döneme ait bütüncül bir dünya görüşü sunmaktır (Tiken, 2009: 46). Bu aşamada, *“metnin dışına çıkararak, metindeki olayların gerçekleştiği dönemdeki gerçek toplumsal sınıf yapısını araştırarak, romandaki toplumsal yapı ile gerçek tarihsel dönemdeki yapı arasındaki ilişkiler ve benzerlikler diyalektik bir yaklaşımla ortaya konur”* (Tilbe

ve Tilbe, 2016). Edebi eserde, *“metni aşan ve çevreleyen toplumsal, ekonomik ve siyasal dışsal ilişkilere bağlı olarak ortaya çıkan bütüncül bir dünya görüşünün tutarlılığının nasıl oluştuğu”* açıklanır (Tilbe, 1999: 105).

Bununla birlikte, *“bu iki süreç birbirinden ayrı olmayan, tersine birbirini tamamlayan değişik yerlemlere gönderme yapan tek bir süreçtir. Bu süreçler karşılıklı olarak birbirini tamamlayarak anlaşılır ve açıklanır”* (Tilbe, 2004: 100). Bu aşamada *“tutarlı ve birlikçi dünya görüşüne”* (s. 100) ulaşmak için, çözümlemenin özellikle edebi eserde ele alınan tarihsel dönemle sınırlandırılması gerekmektedir. Ele alınan toplumsal yapı ve ilişkiler, dönemi anlamak ve romanı yorumlamak açısından önemli ve derinlemesine çözümlemeler sunar.

Goldmann'a (2005: 75) göre bir eseri incelerken yalnızca esere ya da yazara odaklanmak eserin içeriği hakkında bütüncül bir bilgi sunsa da eser ile yazar arasındaki ilişkiyi anlamak için yeterli değildir. Dolayısıyla insan eylemlerini bir bütün olarak ele alan oluşumsal yapısalcı yöntem *hem anlaşılır hem açıklayıcı olması* yönünden diğer yöntemlere göre iki kat daha avantajlıdır. Açıklama ve anlama ise birbirinden ayrı iki zihinsel süreç değil aksine iki farklı aynaya yansıyan tek bir süreçtir. Her ikisi de birbirine benzeyen bu süreçlerin sonuçları da bir diğerini güçlendiren yani tamamlayan bir niteliğe sahiptir. (Goldmann, 2005: 81-83).

Sonuç olarak *“Bütünsel görüşten giderek yalnızca yapıtın içeriğini değil aynı zamanda dış yapısını da ortaya çıkarmak gerekir”* (Goldmann, 1998: 148) düşüncesini savunan Goldmann bu iki aşamalı çözümleme yöntemiyle, bir romanın hem parçalarını hem de bütünü göz önünde tutarak esere yönelik sosyolojik bir bakış açısı geliştirmiştir.

2.1. Anlama Aşaması/İçkin Çözümleme

Metni bir bütün olarak var eden tüm unsurların incelendiği bu aşamada romanın iç dinamiklerinin dışına çıkmadan romanın yapısını oluşturan unsurlar saptanmaya çalışılır. Dolayısıyla bu aşamada Barış İnce'nin *Köksüzler* romanının anlatının bakış açıları, zaman, uzam, kişi, toplumsal yapı ve ilişkiler başlıkları altında içkin çözümlemesi yapılacaktır.

2.1.1. Anlatının Bakış Açıları

Hikaye ve roman gibi anlatıma dayalı edebi türlerde, metin yapısı, olay örgüsü ve kullanılan dil, bakış açısına göre şekillenmektedir. (Aktaş, 2003: 75). *“Bakış açısı, anlatma esasına bağlı metinlerde vaka zincirlerinin ve bu zincirin meydana gelmesinde kullanılan mekan, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların kim tarafından görüldüğü, idrak edildiği ve kim tarafından, kime nakledilmekte olduğu sorularına verilen cevaptan başka bir şey değildir”* (Aktaş, 2003: 78). Bu bağlamda bir anlatının üretimini, anlatma eylemini ve öyküleme sürecini şekillendiren anlatıcının konumunu ve bakış açısını belirlemede *Kim konuşmaktadır?* ve *Kim görmektedir?* soruları önem teşkil etmektedir. Birinci kişi sunumu ya da üçüncü kişi sunumu kimin konuştuğu sorusunun cevabı iken, kim görmektedir sorusu da anlatıcının bakış açısına karşılık gelmektedir (Yazıcı, 2012: 43). Konu, eşya, çevre ve kişiyi tam anlamıyla anlatmak ve tanıtmak için seçilebilecek bakış açılarını; *Tanrisal Bakış Açısı, Gözlemci Figürün Bakış Açısı, Tekil Bakış Açısı, Çoğul Bakış Açısı* (Tekin, 2003: 50-55) olarak sıralamak mümkündür.

Barış İnce, *Köksüzler* romanını genel olarak Tanrisal bakış açısı ile kurgulamış olsa da, zaman zaman kahramanların diyaloglarına ve iç monologlarına da yer vermiştir. Tanrisal bakış açısı genel olarak *“anlatım edimiyle, yer verdiği bilgilerle, yorumlara katılan, kurmaca dünyanın dışındaki bir anlatıcının konuyu*

bizzat anlatması” (Stanzel, 1997: 21) olarak tanımlanabilir. Bu bakış açısında anlatıcı her şeyi görebilen, hissedebilen ve geçmişten geleceğe dair bilgi verebilen konumdur. Tanrısal bakış açısı, anlatıcının karakterlerin iç dünyalarına girmesine, gizli duyguları açığa çıkarmasına ve hem karakterleri hem de okuyucuyu yönlendirmesine olanak tanır (Tekin, 2003: 50-55). Romanda bu bakış açısının tipik bir örneği şu alıntıdır: *“Her leğen başında aynı görüntü gelirdi aklına İlyas’ın. 71 senesinde abisini uzaktan izlerken elinde çay bardağı vardı İlyas’ın babasının. Soğuktu hava, çizmeleri hep çamurdu”* (57). Bu alıntı anlatıcının İlyas’ın geçmişine dair çok spesifik bir döneme ait ayrıntıları verdiğini göstermektedir. Aynı zamanda *çizmelerin çamur içinde olması, havanın soğuk olması* gibi dışsal detaylarla da İlyas’ın kişisel deneyimlerine ek olarak yaşadığı çevre ve o dönemin koşullarına dair de okuyucuya bilgi sunmaktadır. Yine romanda yer alan şu alıntı da önemli bir örnektir:

“Sinan hepsinin farkındaydı ama Hakan için yeni bir dünyanın çok da öğrenmek istemediği kurallarıydı bunlar. İlk birkaç dersi kaçıran öğrenci gibi Sinan’ın söylediği gibi sözcükler ve kavramlar kafasında yer etmeyip çoğu zaman da bulantıya yol açıyordu. Tek isteği bir şekilde parayı bulup kaçak yollardan en güvenli şekilde yurtdışına uzanmaktı. Definecilik buna hizmet edecekse o da defineciydi. Önüne çıkan herkesi bu hedefi uğruna susturmaya hatta gerekirse ortadan kaldırmaya hazırды Hakan. Tabii abisinin emriyle...” (63)

Bu alıntıda da anlatıcı karakterlerin düşüncelerini ve içsel dünyasını ayrıntılı bir şekilde sunmuştur. *“Sözcükler ve kavramlar kafasında yer etmiyordu”* ifadesi karakterin zihinsel karmaşasını ve belirli sosyal kurallarla olan uyumsuzluğunu ortaya koymaktadır. *“Tek isteği bir şekilde parayı bulup kaçak yollardan en*

güvenli şekilde yurtdışına uzanmaktı” vurgusuyla da karakterin gelecek planlarını ve hedeflerini anlatmaktadır.

Özetle her iki alıntı da anlatıcının, karakterlerin düşüncelerini, arzularını ve geçmişlerini tüm yönleriyle bildiğini ve bunu okuyucuya sunduğunu gösteren Tanrısal bakış açısının nasıl etkin bir şekilde kullanıldığını ortaya koymaktadır.

2.1.2. Zaman

Anlatının temel öğelerinden biri olan zaman, anlatıcının öyküleme zamanı ve anlatıcının öykülediklerinin zamanı yani öykülenen zaman veya kurmaca zaman olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Öykülenen zaman kahramanların yaşadığı olayların dakikalar, saatler, günler, haftalar, aylar ve yıllarla ifade edilmesidir. Öyküleme zamanı ise en genel ifadeyle öykünün anlatılacağı belirli zamandır. Bu bazen bir paragrafta on yılın anlatılması, bazen de yüz elli sayfada sadece iki günün anlatılması anlamına gelmektedir (Kıran ve Kıran, 2011: 218-227). Ayrıca yazarın romanını yazma zamanından da söz etmek mümkündür (Ekici, 2022: 92).

Barış İnce 2018’de hazırlıklarına başladığı *Köksüzler* romanını 2022 yılında yayımlamıştır. Anlatıda öyküleme zamanı hakkında net bir bilgi sunulmasa da Nihan’ın arkadaşıyla yaptığı telefon görüşmesindeki *‘Göreyim seni döneceğim, çok kalmayacağım. Bilet hafta sonunda, ben dayanamıyorum erkene çekeceğim’* (26) gibi ifadeler romanın yaklaşık bir haftalık bir zaman dilimini kapsadığını göstermektedir. Bu bağlamda anlatının öyküleme zamanına ilişkin yine Nihan’ın *“Pazartesiye kadar kalsam, pazartesi gidip tapudan sordursam... Uğraşmaya değer mi? İki gün daha buradayız demek... Yarın görüşelim dedim adama da...”* (89) ifadeleri de zaman diliminin kısa ve yoğun olduğunu destekleyen örneklerdir. Anlatıda dikkat çeken bir diğer nokta ise anlatıcının *“Nisan ayının ahmakıslatanı Kordon’daki ağaçların yapraklarına düşerken gece sokakta*

takılan apartman çocukları, Cumhuriyet Meydanı'ndaki anıtın orada sürdükleri kaykayları ellerine alıp evlerinin yolunu tuttular" (50-51) ifadesiyle öyküleme zamanına dair daha spesifik bir bilgi sunmuş olmasıdır.

Anlatıda öykülenen zamana dair de net bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak Nihan'ın *"2000'de İstanbul'a taşındım, bir süredir de Almanya'dayım"* (11) sözlerinden ve anlatıda, *"Binalar boşaltıldı, kimisi yıkıldı yani, altta da tünel oldu Buca'ya bağlandı. Ay o tünel yapımında ne sallandık ne sallandık. Herkes gitti zaten pek kalmadı kimse. Bazı evler yenileniyor, bazısı yıkık kaldı, Damlacık sit alanı oldu, eski Rum evlerini koruma kurulu yıktırmadı..."* (12) gibi kentsel dönüşüm temalı hikâyelere sıkça yer verilmesinden olayların 2000'li yıllardan sonraki bir dönemi kapsadığı anlaşılmaktadır.

2000'li yılların başında İzmir'den Almanya'ya göç eden ve yıllar sonra ailesinden miras kalan evini satmak için İzmir'e dönen Nihan'ın, Hakan, Vedat ve Sinan kardeşlerle tanışması, geçmişe uzanan bir zaman yolculuğunu başlatır. Hikaye, geri sapımlar ile derinleşip genişleyerek devam eder. Örneğin İzmir'de doğup büyüyen ve üniversite yıllarına kadar burada yaşayan Nihan'ın, yıllar sonra İzmir'e dönmesiyle zihninde canlanan hatıralar geri sapım tekniğinden faydalanarak aktarılmıştır:

"...Kordon'a yaklaştı Nihan. Sağda duran çorbacının üstünde lisede gittiği dersane vardı. Heyt be, ne günlerim geçti burada. İş hanı olmuş tüm bina. Özgün dershane! Babam bir bok kazanamayacağımı düşünerek 'üzgün dershane' derdi. Arkadaşlarla içkiyi fazla kaçırdığımız gecelerin sabahı burada Emel'le birer çorba içer, sınıfa öyle girerdik. Karanfil ve sarımsak kokusu ortalığı sarardı" (8).

Bu alıntı, Nihan'ın bireysel geçmişini ile İzmir'in zaman içinde geçirdiği fiziksel ve sosyo-kültürel değişimin örtüşmesini göstermektedir. Geri sapım tekniği, şimdiki zaman ile geçmiş arasındaki geçişlerde, zamanın hem bireysel hem de toplumsal bellekle nasıl etkileşime girdiğini derinlemesine sunmaktadır.

Aynı şekilde, anlatıda İzmir'in tarihsel dönüşümü de geri sapım tekniğiyle aktarılmaktadır:

“Evlerinin altında gömü bıraktıkları söylenen Mizrahiler, Sefaradlar İzmir’e gelmeden önce şehirde var olan Yahudi ailelerdendi. Hatta Mizrahilerden biri 1890’da Kemeraltı’nda kumaşçılık yapardı. Yahudiler Birinci Juderia’dan çıkıp Karataş’a doğru geçtiklerinde, ailelerden biri Bayramyeri’nde bu evi yapmıştı demek. Mizrahiler hali vakti yerinde Yahudilerdendi. 1900’lerin başında zengin Yahudiler; Karataş, Karantina ve Göztepe taraflarında bahçeli evler yaparken yoksullar ise kortejo denen daha sonradan bakıldığında mezbelelik görüntüsündeki evlerde kalırlardı” (76).

Bu anlatımlar, zamanın yalnızca bireysel bir hafıza hareketi olmadığını, aynı zamanda bir toplumsal bellek işlevi gördüğünü de vurgulamaktadır. Anlatıcı, karakterlerin geçmişine dair anıları aktarırken, aynı zamanda toplumların tarihsel ve kültürel yapılarındaki dönüşümünü de gözler önüne sermektedir. Örneğin, Nihan'ın geçmişteki İzmir anıları, sadece onun kişisel hafızasının bir parçası değil, aynı zamanda şehrin ve toplumun geçirdiği değişimlerin de bir yansımasıdır. Bu bağlamda, *Köksüzler* romanında kullanılan artsüremli öyküleme tekniği, zamanın derinliklerine inmek için önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmiş ve şimdiki zaman arasında yapılan geçişler, karakterlerin içsel dünyalarıyla birlikte toplumsal yapılarındaki dönüşümü de etkili bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu teknik sayesinde hem bireysel hem de toplumsal hafıza,

zamanın katmanları arasında yerini almakta ve okura çok boyutlu bir zaman anlayışı sunmaktadır.

2.1.3. Uzam/Mekan

Anlatı sisteminin temel yapı taşlarından biri olan mekan, olayların somutlaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Anlatıcı, mekanı; *“olayların cereyan ettiği çevreyi tanıtmak, roman kahramanlarını çizmek, toplumu yansıtmak ve atmosfer yaratmak”* gibi amaçlarla kullanabilir (Tekin, 2003: 129). Barış İnce'nin *Köksüzler* romanında ise bu dört amacın etkili bir şekilde kullanıldığını görmek mümkündür. Romanın genel olarak geçtiği mekan İzmir'dir. Ancak daha özelde, İzmir'in çeşitli semtleri (Varyant, Karabağlar, Alsancak, Konak, Bayramyeri, Damlacık, Eşrefpaşa, İkiçeşmelik, Agora, Menderes, Bostanlı ve Mavişehir gibi) romanın ana mekanlarını oluşturur.

Bu semtler, yalnızca fiziki mekanlar olarak değil, aynı zamanda şehrin toplumsal yapısını, tarihsel dönüşümünü ve karakterlerin yaşadığı zorlukları da yansıtan katmanlar olarak betimlenmiştir. Özellikle gecekondulaşma ve kentsel dönüşüm projelerinin yoğun etkilerinin görüldüğü Kadifekale, Bayramyeri ve Damlacık semtleri, romanın mekân açısından dikkat çeken bölgeleridir. Bu semtlerin, gerçek İzmir'in birer yansıması olarak ayrıntılı bir şekilde sunulması, yazarın bölgeye olan hâkimiyetini de göstermektedir.

Mekan unsuru, anlatının somutlaştırılması için çok önemlidir. Olayların geçtiği çevreyi tanıtmak hem anlatının yapısını güçlendirir hem de okuyucunun olayları daha iyi kavrayabilmesine olanak tanır (Aktaş, 2003: 130). Bu bağlamda anlatıda çevresel betimlemelere sıkça yer verildiği görülmektedir. Örneğin:

“Eşrefpaşa'dan Bayramyeri'ne inildiğinde yol üçe ayrılır. Üçyol'a dönen yol, aşağı Konak'a inen dönel şeklindeki Varyant yolu ve

sağda Basmane'ye inen İkiçeşmelik yolu... Varyant ile İkiçeşmelik arasındaki Damlacık denen bölgede Romanlar otururdu. İzmir yangını sonrası kaçanların ayakta kalan evlerine önce Girit göçmenleri yerleşmiş, sonrasında onların apartmanlara taşınmasıyla Romanlar bu bölgeyi tercih etmiş. Küçük ve renkli evlerin altında kalaycılar, spotçular, tamirciler, köfteciler tezgah tutmuş. İkiçeşmelik'in altı kazı bölgesi olunca bazıları dükkanları kapatıp bölgeyi terk etmek zorunda kalmış..." (19).

Anlatıcı bu alıntı ile hem fiziksel çevreyi hem de bölgenin tarihsel sürecini okuyucuya sunarak mekanın zamanla nasıl şekillendiğini vurgulamaktadır.

Mekân, anlatıdaki kişilerin kimliklerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, acımasız, yoksul ve sert bir portreyle tasvir edilen Anadolu coğrafyasındaki insanların psikolojisi de bu bölgenin şartlarına göre biçimlenmektedir (Aktaş, 2003: 145). Bu bağlamda *Köksüzler* romanında mekan ve kişilerin kimlikleri arasındaki bağ başarılı bir şekilde kurulmuştur. Örneğin anlatıda ön plana çıkan Bayramyeri, Kadifekale ve Damlacık semtleri, kentin fiziksel olarak merkezi konumunda yer alsalar da sosyal olarak kente uzak olan kentin çöküntü alanlarıdır. Sosyal olarak marjinalleşmiş olan bu mekanlar karakterlerin dünyasını da etkilemektedir.

Romanın başkarakterleri Hakan, Sinan ve Vedat kardeşler Mardin'den İzmir'in bu bölgelerine göç eden bir ailenin çocuklarıdır. İzmir'de doğup büyümüş olsalar da şehrin varoş bölgesinin görünmez sınırlarını bir türlü aşamamaktadırlar. Yaşadıkları çevreyi değiştirmek hayaliyle, geçimlerini gayri resmi yollarla sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu yüzden gasp, hırsızlık, adam yaralama, define vb. gibi suçlarla iç içe yaşamaktadırlar. Örneğin Sinan'ın işlediği suçlar bu durumu açıkça göstermektedir:

“Yeni model bir gri arabanın kapısı açılırken elindeki taşı Çetin’in başına geçirdi Sinan. Cüzdanı aldı, içindeki parayı çıkarıp arabanın içine fırlattı. Torpido gözünü hızlıca karıştırdı, bir şey bulamadı. Bagajdaki çantayı kaptı. İçinde kağıtlar vardı. Bunlar olmalı. Cebinden çakıyı çıkardı, yerde yatan Çetin’in ağzındaki et parçasını bir midyeyi kabuktan ayırır gibi çıkardı. Ustalığın verdiği serilikle”
(24).

Alıntı, bu kişilerin suça sürükleniş hikayesinin yaşadıkları çevreyle ilişkili olarak neredeyse kaçınılmaz olduğunu göstermektedir. Öyle ki bölgenin ne derece tehlikeli bir yer olduğu anlatıda *“Kadifekale, polisin rahat girip çıktığı bir yer değildi, girse haber verirlerdi ama buralar başkaydı”* (63) ifadeleri ile gözler önüne serilmektedir.

Roman, uzun bir geçmişe sahip ve toplumu yansıtan bir edebi türdür. Yazar romanda yer alan mekan betimlemelerinde o dönemin geleneklerini, giyim kuşamını, eğlence alışkanlıklarını, dil kullanımını ve benzeri özellikleri işleyerek, eserini dönemin toplumsal gerçekliğini yansıtan bir aynaya dönüştürür (Aktaş, 2003: 130-131). *Köksüzler* romanında İzmir’in tarihsel geçmişine ve bu geçmişte önemli bir yer tutan göç olgusuna sıkça değinilmektedir. Özellikle göç olgusu ve kentsel dönüşüm sürecinin yarattığı değişim ve dönüşümün etkileri, anlatıda önemli bir yer tutmaktadır. Göç olgusu hem eski kimliğin kaybolmasına hem de yeni bir kimlik arayışına yol açmıştır. Bu ikilik, romanın çeşitli bölümlerinde etkili bir şekilde işlenmiştir: *“Varyant’ın iki yanına baktı. Bir yanda yıkık şekilde terk edilmiş Damlacık, öte yanda her gün değişen Bayramyeri...”* (s. 30) ifadeleri ile yıllar sonra İzmir’e Nihan karakteri üzerinden bu değişim çarpıcı bir şekilde sunulmuştur. Nihan’ın Damlacık semtine döndüğünde yaşadığı yabancılaşma, şehrin geçirdiği dönüşümü açıkça ortaya koymaktadır:

“... Deniz tarafından girildiğinde yarıda kesilen merdivenli çıkmaz sokak sanki daha da bir kısalmıştı. Binalardan birkaçı yenilenmiş, girişteki kıraathane gitmişti. Kısacık sokağın sonuna geldiğinde orada olup olmadığını hatırlamadığı, arkası dönük bir binayla karşılaştı. Boş bir duvar vardı, demek binanın girişi diğer yoldan olmalıydı, yokuşun başından... O zaman bizim ev nerede lan? Hiçbir şey aynı değil, bu nasıl bir yer ya? Duvardaki yazılara baktı. ‘Keşkeler düşsün diline’. ‘Yaşananlar tesadüf değil. S.K’” (10).

Son olarak romanda yer alan mekan unsuru ilerleyen bölümlerde meydana gelecek iyi ya da kötü olayları sezdirmek amacıyla kullanılmaktadır (Tekin, 2003: 146). *Köksüzler* romanında bu bağlamda romanın nasıl ilerleyeceği ve nasıl biteceğine dair bir atmosfer oluşturulduğu görülmektedir. Örneğin;

“Uzaktan körfeze baktı Nihan, sonra valizi çekiştirerek daracık kaldırımdan küçük evlerin arasına attı kendini. Çocukken bilye oynadığı basamakların dibindeki kapılara gözünü dikti. Tuzdan bozulmuş tahtalara, paslı kilitlere... Yıkılmayı bekleyen evlerin, susuz çeşmelerin, bir zamanlar Rum Kızının Suyu’nun geçtiği dehlizlerin, kapıda tek tük oturan teyzelerin arasından yürüdü. Damlacık Deresi’nin sesi kulağında çınladı. Ne olmuş buralar böyle, tanınmaz hale gelmiş” (10).

Bu alıntı mekânın atmosfer oluşturma amacına uygun bir örnektir. Anlatıdaki "tuzdan bozulmuş tahtalar," "paslı kilitler," "yıkılmayı bekleyen evler," ve "susuz çeşmeler" – mekânın fiziki ve toplumsal çöküşünü simgelemektedir. Mekana dair bu betimleme, ileride karşılaşılabilecek olumsuz değişimlerin ve karakterlerin yaşayacağı içsel çatışmaları sezdirme işlevi görmektedir. Bu bağlamda anlatının, kahramanlarını bir enkaz altında bırakarak son bulmuş olması da mekânın yalnızca atmosfer yaratmakla kalmadığını aynı zamanda karakterlerin kaderini

belirleyen bir unsur hâline geldiğini göstermektedir. Öte yandan kahramanların enkaz altında bırakılması yalnızca fiziksel çöküşe değil, karakterlerin psikolojik sıkışmışlığına, toplumsal dışlanmışlığına ve geleceksizlik duygusuna da işaret etmektedir. Yıkılmış evler, bozulmuş sokaklar ve kaybolan mahalleler, bireylerin içine düştüğü çaresizliği ve aidiyet kaybını yansıtan bir enkaz görüntüsü sunmaktadır. Böylece mekân, yalnızca bir arka plan değil, karakterlerin ruhsal durumunu şekillendiren temel bir unsur hâline gelmektedir.

2.1.4. Kişi

Anlatıda karşımıza çıkan ilk kişi Nihan Adatepe'dir. Nihan İzmir'in Bayramyeri mahallesinde büyümüş ancak 2000'li yıllarda İstanbul'a taşınmış daha sonra da Almanya'nın Hamburg şehrine yerleşmiştir. Üniversite mezunu olan Nihan her ne kadar arkadaşlarına Almanya'da çeviri yaparak hayatını idame ettirdiğini söylese de aslında bir kafede garsonluk yapmaktadır. Anlatıda Nihan karakteri geçmişine küs ve çocukluk hatırlarını hatırlamayan hayatının çeşitli dönemlerinde farklı problemlerle mücadele eden ve dışarıdan çok güçlü duran bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Annesini kaybeden Nihan'ın babası ise meczup bir şekilde Buca'daki eski tren garında yaşamaktadır.

Yıllar sonra ailesinden miras kalan evi satmak için İzmir'e gelen Nihan, şehrin yıllar içindeki değişimi ve dönüşümü karşısında büyük bir şaşkınlık yaşamaktadır. Bütün sokaklar, yollar, evler değişmiştir ve mekanlara dair hatırladığı hiçbir şey artık yoktur. Nihan, romanda bu durum karşısında yaşadığı şaşkınlığı şu sözler ile dile getirmektedir:

"Ne olmuş buralar böyle, tanınmaz hale gelmiş" (10).

"O zaman bizim ev nerede lan? Hiçbir şey aynı değil, bu nasıl bir yer ya? (10).

“Yıkılmış gibi değil de yok gibi yani orada hiç öyle bir ev olamamış gibi” (25).

Bu alıntılar, Nihan’ın geçmişe dair hatıralarıyla, şimdiki zaman arasındaki uçurumu ne kadar derinden hissettiğini gözler önüne sermektedir.

Anlatı boyunca Nihan kendisini oraya ait hissetmeyen bir birey olarak tanıtılmakta ve bir an önce geri dönmek istediği vurgulanmaktadır. Nihan arkadaşıyla yaptığı telefon görüşmesindeki *“...Göreyim seni, döneceğim ben, çok kalmayacağım. Bilet hafta sonuna da ben dayanamıyorum erkene çekeceğim”* (26) sözleri ile bu duygusu net bir şekilde ortaya konmuştur.

Köksüzler romanında Nihan’ın geçmişle yüzleşmekten korktuğu, eski hatıralarını anımsamaktan çekindiği görülmektedir. Nihan, *“orta sınıf konforuyla”* yaşadığı hayatın mutsuz gerçekliği ile yüzleşme, karakterin ruhsal durumu ve toplumsal kimlik bunalımı, roman boyunca derinlemesine işlenmektedir. Nihan, bireysel gerçekliği ile toplumsal duyarlılığı arasındaki uçurumun farkındadır. Anlatıda bu uçurum şu şekilde ifade edilmiştir: *“Vicdanen yoksulların yanında dursa da yaşamını orta sınıfta sürdürmüş bir kadın olarak bu iletişimsizliğin nasıl aşılabacağını düşündü”* (115).

Anlatının bir diğer önemli kişisi ise Sinan Kuşçu’dur. Sinan İzmir’in Kadifekale mahallesinde yaşayan Mardinli bir Kürt’tür. Sinan, Aydın’da üniversite okumuş ve maliye bölümünden mezun olmuştur. Ancak küçük yaşlarda suça bulaşmış olan Sinan üniversite eğitimini tamamladıktan sonra Kadifekale’ye geri dönmüştür. Kardeşleriyle birlikte define arama işiyle uğraşan Sinan, bir gün bulacakları define sayesinde yaşadıkları hayattan kurtulmayı amaçlamaktadır. Sinan her ne kadar içinde bulunduğu hayatı yaşamak istemese de bu hayattan kurtulmanın tek yolunun da yine gayri resmi işler yapmak olduğuna inanmaktadır. Sinan bu düşüncelerini romanda şu sözlerle dile getirmektedir:

“Ulan herife bak, parayı bulmuş, kardeşi kumpirci zinciri kurmuş bize akıl veriyor. Haram helal muhabbeti sana güzel Emin amca. Gücün yetiyorsa açken harama el uzatma” (23).

Sinan'ın ortanca kardeşi Hakan da tıpkı abisi gibi üniversite eğitimi görmüş ancak siyasi suçlar nedeniyle okuldan atılmıştır. Sinan'ın kardeşi Hakan için söylediği, *“Afyon’da da olsa okudu yani... Hoca bile olacaktı. Siyasete ucundan bulaşmasa; okulda odası, o biçim façası... Allah’ın salağı...”* (21) sözlerinden onun başarılı ve hatta gelecekte üniversitede hoca olma ihtimali dahi olan bir öğrenci olduğu anlaşılmaktadır. Üniversiteden uzaklaştırılan Hakan da tıpkı abisi Sinan gibi ailesinin yanına yani Kadifekale’ye dönmüştür. Küçük yaşlarda suçla tanışmış olan Hakan abisiyle birlikte define işiyle uğraşmaktadır. Bu işi yaparken karşılarına çıkan insanlara zarar vermekten de çekinmemektedir. Sinan da bir an evvel yaşadığı çevreden kurtulmak ve yurtdışına kaçmak istemektedir.

Anlatıda değineceğimiz son kişi ise en küçük kardeş Vedat Kuşçudur. Vedat açık lisede öğrenim görmektedir. Baba mesleği olan midyeciliği devam ettiren Vedat geceleri midye satmaktadır. Vedat'ın en büyük hayali ise aşçılık öğrenerek ileride bir gün havalı bir balık restoranı açmaktır. Abileri gibi küçük yaşta suçla tanışmış olan Vedat yine tıpkı abileri gibi hayallerine ulaşmanın helal bir yolunun olmadığı inancına sahiptir. Vedat'ın düşünceleri metinde şu sözlerle ifade edilmiştir; *“Vedat, o sermayeyi ona bugün sahip olanlardan alacağını biliyordu. Yoksullar parayı biriktirerek değil, kazıyarak bulur. Namuslu bir hayat, ancak namussuz bir ganimetin üzerine kurulur”* (41).

Sonuç olarak Mardin'den İzmir Kadifekale'ye göç eden bir ailenin üç oğlu olan Sinan, Hakan ve Vedat, suçla tanışmış, fakat toplumda kendilerine yer edinmeye çalışmaktadırlar. Her biri, farklı yaşam biçimlerine ve içsel çatışmalara sahip olsa da hepsi de “köklerini” bulma çabası içindedir. Yoksulluk, suç ve çaresizlik içinde şekillenen bu karakterler, şehre tutunma çabalarını içsel çatışmalarıyla

harmanlayarak, toplumsal yapının birey üzerindeki etkilerini güçlü bir şekilde ortaya koymaktadırlar. Tıpkı bu üç kardeş gibi kendini hiçbir yere ve hiç kimseye ait hissetmeyen Nihan da bir yandan köklerini aramaya çalışsa da bir yandan geçmişiyile yüzleşmekten korkmaktadır.

2.1.5. Toplumsal Yapı ve İlişkiler

Kent yaşamının gerçekliğini ele alan *Köksüzler* romanı toplumsal hayattaki karşıtlıklar üzerine odaklanmaktadır. Roman ezen-ezilen diyalektiği çerçevesinde kent yoksulluğu ve sınıfsal çelişkiler üzerine odaklanmıştır. Bir mekan ve sınıf romanı kategorisinde yer alan *Köksüzler* romanında bu çelişkiler İzmir kenti örneği üzerinden sunmuştur. Özellikle Kadifekale, Bayramyeri ve Damlacık semtleri çevresinde geçen romanda göç olgusunun ve kentsel dönüşüm projelerinin kentin bu bölgelerinde yaşayan insanların yaşamı üzerindeki etkileri aktarılmıştır. Gecekondu mahallelerinin sosyo-ekonomik yapısının adeta bir panoramasının çıkarıldığı romanda bu mekanlar özelinde, bölgede yaşayan insanların gündelik hayatları ayrıntılı bir şekilde dile getirilmektedir.

Romanda ilk olarak Mardin'den İzmir'in Kadifekale semtine göç eden ve burada midyecilik işi yaparak ve define arayarak yaşamlarını idame ettiren Sinan, Hakan ve Vedat kardeşlerin yaşamı üzerinden göç olgusunun bireylerde yol açtığı yabancılaşma, ötekileşme duyguları ve bu kişilerin suça sürükleniş hikayeleri anlatılmaktadır. Bu kişiler her ne kadar göç eden bir neslin çocukları olarak o topraklarda doğup büyümüş olsalar da görünmeyen sınırlarla çevrili bir hayat yaşamışlar ve ne yaşadıkları kente ne de köklerini bıraktıkları topraklara ait olabilmişlerdir. Öte yandan önce İstanbul'a ardından Almanya'ya göç eden ama kendini bir türlü bulamayan Nihan yıllar sonra köklerine ulaşmak istese de artık bıraktığı hiçbir şey eskisi gibi değildir ve o da mekanlara ve insanlara çok yabancıdır.

2.2. Açıklama Aşaması/ Aşkın Çözümleme

Goldman'ın yönteminin ikinci aşaması ise metnin aşkın çözümlemesinin yapıldığı açıklama aşamasıdır. Bu aşamada romanın yazıldığı dönemin toplumsal ve siyasal yapısı incelenmekte ve romanda yer verilen toplumsal yapı ile yazıldığı dönemin toplumsal yapısı arasındaki bağlantı ortaya konmaya çalışılmaktadır.

2.2.1. Anlatının Kaynağı

Sanat sosyolojisi ve edebiyat sosyolojisi alanında, yazarı yaratıcı özne olarak kabul eden ve yazarlığı çözümleme alanının dışında tutan iki farklı görüş bulunmaktadır (Wolf, 2000: 113). Ancak Goldmann oluşumsal yapısalcı yaklaşımında, yazarın yaşamının eseri üzerindeki etkisini göz ardı etmemektedir. Bu bağlamda eserine kendisinden ve yaşamından mutlaka bir şeyler katmış olan yazarın yaşamının, anlatının kaynağına ulaşma çabalarında dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Adıgüzel, 2001: 40). Barış İnce'nin *Köksüzler* romanını bu bağlamda incelediğimizde yazar ve eseri arasındaki ilişki net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Barış İnce, 1982 yılında İzmir'de doğmuş ilk, orta ve lise öğrenimini İzmir'de tamamladıktan sonra 2000 yılında üniversite eğitimi için İstanbul'a gitmiştir. 2004 yılından 2018 yılına kadar yazarlık ve gazetecilik yapan İnce, bir dönem Almanya'nın Hamburg şehrine gitmiştir. Burada yaratıcı yazı üzerine çalışmalar yapmış ve yaklaşık bir yıl sonra Türkiye'ye geri gelmiştir. Uzun yıllar İstanbul'da yaşayan İnce, 18 yıl sonra ise İzmir'e dönüş yapmıştır. İzmir'e dönüşüyle ilgili duygularını şu şekilde ifade etmiştir:

“İzmir’e 18 yıl sonra döndüğümde pek çok şeyi hatırlayamadım. Yılda bir iki kez ailemi ziyaret için İstanbul’dan gelip gittiğim oluyordu ama yaşamadığım için fark etmiyordum. İzmir aynı

gibi idi. Karşıyaka vardı, Çeşme vardı, Kordon vardı, Asansör vardı... Aynıydı. Ama öyle değilmiş. Eşim -kendisi Bursalı- neredeyse benden daha kolay uyum sağladı çünkü o sıfır noktasından bakarak öğreniyordu. Bense daha önce hafızamda biriktirdiğim görüntülerle ilişki kuramadıkça kaybolduğumu hissettim. Yolları karıştırdım, gittiğim yerleri bulamadım, gençliğimde çok keyif aldığım ortamlardan keyif alamadım... Değişim sertti. Yine de hakkını yemeyeyim, İzmir kendini korumaya çalışıyor ve bir çeşit megakent olmamak için direniyor. Muhtemelen 18 sene sonra İstanbul'a dönseydim hiç tanıyamazdım" (www.bookinton.com).

İnce'nin bu ifadelerinden *Köksüzler* romanının konusu ile öz yaşam öyküsünün yakın bir ilişki içinde olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki anlatı özellikle göç olgusunun ve kentsel dönüşüm projelerinin İzmir'de yol açtığı değişim ve dönüşüm süreci üzerine inşa edilmiştir. Öte yandan, İnce ve anlatıdaki Nihan karakteri arasında da güçlü bir bağ olduğu dikkat çekmektedir. Nihan, İzmir'de doğup büyümüş, üniversite eğitimi için İstanbul'a gitmiş ve en sonunda Almanya'nın Hamburg şehrine yerleşmiştir. Yıllar sonra Almanya'dan İzmir'e dönen Nihan'ın kentin değişimi ve dönüşümü karşısında yaşadığı şaşkınlığına yabancılaşma duygusu da eşlik etmektedir. Nihan'ın yaşadığı yabancılaşma duygusu, Barış İnce'nin İzmir'e dönüşte yaşadığı benzer duygularla paralellik göstermektedir. Özellikle Nihan'ın şu ifadeleri, yazarın kendi duygularının anlatıya nasıl yansıdığını açıkça göstermektedir: *"Ne olmuş buralar böyle, tanınmaz hale gelmiş", "Yıkılmış gibi değil de yok gibi yani orada hiç öyle bir ev olmamış gibi", "Hiçbir şey aynı değil, bu nasıl bir yer ya?"* Bu ifadeler, yazarın İzmir'e dönüşte yaşadığı şaşkınlık ve kaybolmuşluk duygusunu, Nihan'ın karakteri üzerinden aktarmaktadır. İnce, romanında kendi öz yaşam deneyimlerinden beslenerek, kentin dönüşümünü ve köklerinden kopan

insanların hissettiklerini okuyucusuna derin bir şekilde aktarabilmiştir. Barış İnce, bir röportajında şu ifadeler yer vermiştir;

“Çocukken Karabağlar’da önce keresteyle ilgili sonra da mobilyayla ilgili iş yerleri vardı ailemin. Yazları çalıştığımız olurdu. Buralardaki görüntüler hafızamda çok net. Çocukluk bizlere berrak anı paketleri sunuyor gerçekten de. Tabii o dönemde usta, çırak, kalfa, bir arada vakit geçirirdi insanlar. Onların konuşmaları aklımda ama bugün nasıl konuşuyorlar düşüncesi biraz daha gözlem gerektirdi. Anlattığım Damlacık-Bayramyeri-Eşrefpaşa hattı da bildiğimiz, akrabalarımızın yaşadığı bir yer” (www.cumhuriyet.com.tr, 2022).

Yazarın çocukluğunun geçtiği yerlerin, romanın önemli mekânlarıyla örtüşmesi, İnce'nin öz yaşam öyküsünün anlatıya nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir. Karabağlar, Damlacık, Bayramyeri ve Eşrefpaşa, İnce'nin çocukluk ve gençlik yıllarını geçirdiği, hafızasında derin izler bırakmış mekânlardır. Bu yerler, romanda yaşayan karakterlerin toplumsal konumları ve karşılaştıkları zorluklarla örtüşmektedir. Göç, sınıfsal farklar, kimlik arayışı gibi temalar, İnce'nin çocukluk anılarına dayanan mekânlar üzerinden güçlü bir şekilde işlenmiştir.

Sonuç olarak, *Köksüzler* romanı, yazarın öz yaşam öyküsünden derin izler taşımaktadır. Yazarın İzmir'e dönüşte yaşadığı yabancılaşma ve kentteki değişimlere dair hissettikleri özellikle Nihan karakterinin yaşadığı benzer yabancılaşma ve şaşkınlık duygularıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca Yazarın çocukluk dönemini geçirdiği mekanlar ve çevresi, eserin önemli öğeleriyle örtüşerek, öz yaşam öyküsünün romanın temalarına ve karakterlerine nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir.

2.2.2. Tarihsel ve Toplumsal Olaylar

1950’li yıllarda sanayileşmenin etkisiyle tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de büyük bir göç dalgası yaşanmıştır. II. Dünya savaşı sonrasında Türkiye’ye Marshall Yardımlarının [†]gelmesiyle tarımda makineleşme süreci başlamış, bu durum geleneksel ekonomik sistemin bozulmasına ve küçük toprak sahipleri ile tarım işçilerinin işsiz kalmasına neden olmuştur. Bu kesimin bir kısmı tarım işçisi olurken bir kısmı da kente göç etmiştir (Keyder, 1983, Akt. Erman, 2022: 40). Bu tarihte eş zamanlı olarak kentlerde başlayan sanayileşme süreci köylüler için yeni bir iş kapısı açsa da sanayinin göç eden kesime yeterli istihdamı sağlayamaması, konut ve iş piyasalarında enformalliğin hakim olmasına neden olmuştur (Erman, 2022: 40). Bu bağlamda tarımda makineleşme ve sanayileşme hamleleri köyden kente göçün temel sebepleri arasında sayılabilir.

1940’larda başlayan ve 1950’lerde hız kazanan göç olgusu, başta Ankara, İstanbul ve İzmir olmak üzere büyük kentlerin düzensiz büyümesine yol açmıştır. Göç edenlerin maddi imkanlarının yetersizliği ve iskan konusunda planlı bir programın olmaması, konut sorununu beraberinde getirmiştir (Dervişoğlu, 2022: 630). Göçmenlerin satın alma gücünün çok kısıtlı olması ve ucuza konut sahibi olmak istemeleri kentin etrafında gecekondulaşmayı hızlandırmıştır (Çetin, 2010: 37). *Gecekondu “imar ve yapı kanunlarına aykırı olarak başkalarına veya kamuya ait arazi veya arsalar üzerine toprak sahibinin bilgisi ve rızası olmaksızın acele yapılmış konut; konu”* (<https://sozluk.gov.tr>) anlamına gelmektedir.

[†] ABD Dışişleri Bakanı George Marshall’ın adıyla anılan Marshall Planı, 3 Nisan 1948’de Başkan Truman’ın onayıyla uygulanmaya başlanmıştır. Bu planın temel amacı ABD kontrolünde kapitalist Batı Avrupa ülkelerinin ekonomisini yeniden yapılandırarak sosyalist Doğu Avrupa karşısında güçlenmesini sağlamak ve kapitalist Batı Avrupa ülkelerindeki devrimlerin önüne geçmektir. Ayrıca Amerikan mallarına geniş bir Avrupa piyasası oluşturmak da planın bir diğer önemli amacıdır. Türkiye ise 4 Temmuz 1948’de ABD ile imzaladığı “Ekonomik İşbirliği Antlaşması” ile planın içerisinde yer almıştır (Sancaktar, 2011:30).

Başlangıçta kent merkezine yakın, ancak coğrafi olarak dezavantajlı arazilere inşa edilen bu yapılar, zamanla kentin etrafını saran, altyapı ve hizmetlerden yoksun mahallelere dönüşmüştür. “Gecekondu” kelimesi ise, bu bölgelerde yaşayan halkı tanımlamak için kullanılmıştır (Erman, 2004). Gecekondu insanlara yönelik söylem yıllar içinde dönemsel olarak değişime uğramıştır. 1950-1960’lı yıllarda “kırsal öteki”, 1970’ler ile erken 1980’lerde “mağdur öteki”, 1980 ile 1990’lı yıllar arasında “kentli yoksul öteki(ler), hak etmeyen zengin öteki(ler), alt-kültür olarak “ikincil sınıftaki ötekiler” ve 1990’lı yılların sonunda da “tehdit edici varoşlu öteki” olarak adlandırılmışlardır (Erman, 2001’den akt. Çetin, 2010: 53) Bu terminolojik değişim göçmenlere yönelik toplumsal algının dönemin sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel dinamiklerine göre evrildiğini göstermektedir.

Türkiye’de, 1950 yılından itibaren göçün etkileri İzmir’de de hissedilmiştir. İzmir’in özellikle Konak ilçesindeki Kadifekale semti, göçün yoğun şekilde hissedildiği ve etnik yapının sürekli değiştiği bir bölge olmuştur. Cumhuriyet öncesi dönemde Kadifekale çevresinde genellikle Müslüman Türkler yaşarken, daha sonra Girit adasından gelenler bu bölgeye yerleşmiş ve bölgenin yapısı değişmiştir. 1950 yılında başlayan iç göç dalgasıyla birlikte, bu bölgede bakla tarlaları satılmış ve ilk gecekondu ortaya çıkmıştır (Çetin, 2011: 55). Kadifekale özellikle 1965 yılı sonrası artan göç dalgasında daha çok Erzurum, Konya ve Tokat’tan göç alırken 1970’lerden itibaren Mardin’den göç almaya başlamıştır. 1980’li yıllardan sonra ise bölgede Mardinli göçmen sayısı baskın bir konuma gelmiş ve bu durum Kadifekale’nin “*Küçük Mardin*” olarak da anılmasına neden olmuştur (Acat ve İpek, 2023: 350).

Kadifekale’nin bir göç merkezi haline gelmesi ve farklı bölgelerden gelen insanların ortak yaşam alanına dönüşmesi, *Köksüzler* romanında da belirgin bir şekilde yer almaktadır. Özellikle romanın ilerleyen bölümlerinde geçen

“Kale’den aşağı onlar, yüzler, binler indi, inerken Mardinliler Erzurumlulara, Erzurumlular Diyarbakırlılara, Diyarbakırlılar Konyalılara sataştı, sitelerin güvenlik görevlileri polisi arayarak kulübelerinden kaçtı...” ifadeleri göçle gelen farklı toplumsal gruplar arasındaki gerilimleri, mekânsal sıkışmayı ve düzenin dağılma hâlini gözler önüne sermektedir. Bu sahne, yalnızca toplumsal çeşitliliği değil aynı zamanda Kadifekale’nin dönüşen yapısının roman kurgusuna nasıl yansıdığını da açık biçimde ortaya koymaktadır.

Kadifekale’nin ekonomisi daha çok küçük ölçekli işletmelere ve esnaflığa dayansa da midyecilik en önemli geçim kaynakları arasında yer almaktadır. Öyle ki Kadifekale midyeciliğin merkezi konumundadır. Bir hemşerilik mesleği olma özelliği taşıyan midyeciliği büyük oranda ise Mardinliler icra etmektedir (Önen, 1992: 75). Kısacası Kadifekale zaman içinde yoğun olarak Mardinli göçmenlerin yaşadığı ve midyeciliğin merkezi haline gelen bir bölgeye dönüşmüştür. Bu bağlamda, *Köksüzler* romanında midyecilik temasının da geniş bir şekilde işlendiği görülmektedir. Romanın baş kahramanları Vedat, Hakan ve Sinan kardeşler bu mesleği babaları İlyas’tan devralmıştır. İlyas da bu işi kendi babasından öğrenmiş hatta ağabeyi, midye toplamak için daldığı denizde boğularak hayatını kaybetmiştir. Romanın ilerleyen bölümlerinde geçen şu anlatı:

“...Kürekle tarlayı kazdıktan sonra midyelerin membaini doğru ilerledi. Otların arasında taramayla aliverdi midyeleri. Su derinleşti. Bahriyeli Hasan, sen çık dedi. Abisi dinlemedi. Babası mağrur izledi. Ne de cesur oğlan yetiştirmişti! Abisi fileli torbalarıyla daldı, çıktı, daldı, daldı... Yüzme bilmeyen bir Kürt...Tınatili... 12 Eylül’den sonra Kutlubey Köyü dedikleri. Her sabah güneşin rengini alan evler olan memleket hani...”

midyeciliğin sadece bir geçim biçimi olmadığını aynı zamanda yoksulluğun kuşaklar boyunca aktarıldığı bir yaşam biçimine dönüştüğünü de göstermektedir.

Romanın dikkat çeken bir diğer teması da defineciliktir. Karakterler için bu uğraş, içinde bulundukları yoksulluktan kurtulmanın hayaliyle şekillenen bir çıkış arayışını temsil etmektedir. Nihan'a söylenen *"Bir dinler misin Nihan hanım! Bu sizin ev Mizrahiler'in onlarca evinden biri bak. Bunlar giderken, bir gün gelirler diye altınları, ziynetleri gizlemişler... çıkan hazineden sana payını vereceğiz"* şeklindeki sözler, define arayışının mahallede nasıl bir beklentiye dönüştüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu sahne, defineciliğin yalnızca maddi bir kazanç umudu olmadığını aynı zamanda geçmişten kalan söylentilerle bugünkü yoksulluğun birleştiği bir umut kapısı olarak görüldüğünü göstermektedir.

Kadifekale, coğrafi olarak şehrin merkezinde yer alan, Konak Meydanı, İzmir Körfezi gibi kentin önemli noktalarını görebilen bir konumda olmasına rağmen zamanla kentten kopuk ve içe dönük bir yerleşim alanı haline gelmiştir. Daha önceki zamanlarda prestijli bir konuma sahip olan Kadifekale zaman içinde çöküntü alanı haline dönüşmüştür. Yaşanan göç dalgası, kentte sosyo-ekonomik dengesizlikler, sınıfsal ayırım, işsizlik, yoksulluk, yoksunluk sınırlarının oluşmasına sebep olmuştur (Akdaş, 2021: 308-309). Yani Kadifekale, coğrafi olarak şehrin merkezi noktalarına yakın olmasına rağmen, göç ve sosyo-ekonomik sorunlar nedeniyle kentten kopuk ve içe dönük bir yerleşim alanı haline gelerek, zaman içinde prestijini kaybedip çöküntü alanına dönüşmüştür.

Türkiye'de gecekondulaşma sorununun yol açtığı bir diğer önemli konu ise kentsel dönüşümdür. 1980'lerde Türkiye'de kent merkezleri ve gecekondu bölgelerindeki dönüşüm konusu gündeme gelmeye başlamıştır. 1984 yılında kabul edilen 2981 sayılı *"İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 Sayılı İmarKanununun Bir Maddesinin*

Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun", gecekondü dönüşüm sürecinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Şişman ve Kibaröğlü, 2009). Özellikle 1990 ve 2000'lerde kentsel dönüşüm süreci hızlanmaya başlamış ve Kadifekale de kentsel dönüşümün odağı haline gelen bölgelerden biri olmuştur. 2007 yılında "Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi" kapsamında bölgedeki konutların bir kısmı boşaltılmış ve ailelerin birçoğı İzmir'in Karabağlar ilçesinde yer alan Uzundere Toplu Konut alanına taşınmıştır. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projelerinin toplumsal yansımaları da romanda sıkça karşımıza çıkmaktadır. Romanda geçen;

"Binalar boşaltıldı, kimisi yıkıldı yani, altta da tünel oldu Buca'ya bağlandı. Ay o tünel yapımında ne sallandık ne sallandık. Herkes gitti zaten pek kalmadı kimse. Bazı evler yenileniyor, bazıları yıkık kaldı, Damlacık sit alanı oldu, eski Rum evlerini korumu kurulu yıktırmadı. Çevre Şehircilik Bakanlığı bir proje yapıyormuş diyorlar..."

şeklindeki ifadeler, Kadifekale'nin dönüşüm sürecinin mekânsal etkilerini ve mahalle sakinleri üzerindeki belirsizliği gözler önüne sermektedir. Bu anlatı, sadece fiziksel değişimi değil aynı zamanda toplumsal belirsizlik, yerinden edilme ve aidiyet kaybı gibi dönüşümün bireyler üzerindeki etkilerini de görünür kılmaktadır.

Sonuç olarak Barış İnce'nin *Köksüzler* romanı, İzmir'in sosyo-ekonomik yapısını ve tarihsel arka planını derinlemesine inceleyerek, toplumsal dönüşümün bireyler üzerindeki etkilerini gözler önüne sermektedir. Toplumsal yapı ile bireyler arasındaki ilişkiye odaklanan *Köksüzler* romanı göç, gecekondulaşma ve kentsel dönüşüm gibi toplumsal süreçleri ele alarak, bu dönüşümlerin bireylerin kimlikleri ve yaşamlarına nasıl yansıdığını sorgulamaktadır. Romanda ayrıca alt kültürel geçim biçimlerine de yer verildiğı dikkat çekmektedir. Özellikle

midyecilik ve definecilik, roman kahramanlarının hayatta kalma mücadelesinde öne çıkan iki temel uğraş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu uğraşlar, yalnızca maddi sıkıntıların değil aynı zamanda toplumdan dışlanmış bireylerin sisteme dahil olamama durumunun da bir yansımasıdır. Sinan ve Hakan'ın definecilikle uğraşmaları bir çıkış yolu arayışını gösterirken, Vedat'ın midye satarak geçimini sağlaması da içinde bulunduğu sınıfsal konumu gözler önüne sermektedir. Böylece roman, bu alt kültürleri yalnızca kültürel bir renk olarak değil toplumsal sorunlara ışık tutan önemli göstergeler olarak ele almaktadır.

Roman özellikle İzmir'in gecekondulaşmanın yoğun olduğu Kadifekale semti üzerinden, farklı etnik grupların birlikte yaşadığı bir toplumda kimlik ve aidiyet sorunlarını derinlemesine işlemektedir. Kadifekale, uzun bir tarihe sahip olup, şehrin merkezi konumunda yer almasına rağmen zamanla sosyal ve ekonomik olarak dışlanmış bir bölgeye dönüşmüştür. Göç eden kuşakların çocukları, kendi köklerinden koparak şehre tam anlamıyla ait olamayan bir kimlikle yaşamaktadır. Bu durum, bireylerin sosyal dışlanma ve ekonomik zorluklarla şekillenen kimliklerini ve yaşam mücadelelerini önemli ölçüde etkilemiştir. Romanda, göçün etkileri özellikle Sinan, Hakan ve Vedat kardeşler üzerinden aktarılırken, kentsel dönüşüm projelerinin yol açtığı yabancılaşma duygusu da Nihan karakteri aracılığıyla etkili bir şekilde sunulmaktadır.

2.2.3. Dünya Görüşü ve İdeoloji

Yazar *Köksüzler* romanında neoliberal kentleşme, göç ve kentsel dönüşüm pratiklerinin kurlsız düzensiz insan haklarını ihlal eden onları yabancılaştıran, suça iten, köksüzleştiren, zaman ve mekan bağlantısından koparan bir süreç olarak ele almaktadır. İnce, romanında Türkiye'deki modernleşme ve kentleşme deneyiminin çarpık ve insani olmayan doğasını dile getirmektedir. Varoş ve getto kavramları üzerinden öteki Türkiye'ye bakmamızı sağlayarak suç ve

yabancılaşmanın insanların bireysel tercihlerinden çok kolektif siyasi kararlar ve uygulamalar neticesinde ortaya çıktığını da çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

İnce, her şeyin çok hızla değiştiği zaman ve mekanın ortadan kalktığı bir Türkiye gerçekliğine özellikle orta sınıf bir kadın aracılığıyla eleştirel bir bakış getirmektedir. Barış İnce, romanda bir yandan sosyal devletin yokluğu üzerine dururken diğer yandan da toplumsal kültürün yoksullar ve ‘köksüzlere’ bakışını eleştirel bir şekilde ortaya koymaktadır: *“Yoksulluğu bilmeyen birinin yoksulluktan bahsederken seçtiği sözcüklerle yoksul birinin kendini anlatırken seçtiği sözcükler bir olmaz. Kalenin çocuklarının kendilerini savunan ama başka bir dil kullanan kimi adam ya da kadınlardan ne anladıkları müphemdi... Bayramdan bayrama yapılan sevap ziyaretleri vicdanın dürtüklediği anlık üzüntüler, bir gün açılıp bir gün dağılan sosyetik dernekler, ertesi gün aynı coşkuya ulaşmayacak ‘onlar için bir şey yapmalı’ krizleri; mahallenin çocuklarının gündelik kaygılarına çare olmuyordu”* (96). İnce, kahramanı Nihan aracılığıyla Türkiye’deki yoksullara bakış tarzını da sorgulamaktadır: *“Aralarında uçurum vardı sanki, vicdanen yoksulların yanında dursa da yaşamını orta sınıfta sürdürmüş bir kadın olarak bu iletişimsizliğin nasıl aşılabacağını düşündü”* (115). Bu ifade yoksullara bakış açısındaki uçurumu net bir şekilde ortaya koyarken, sınıfsal farklılıkların yarattığı iletişim eksikliklerine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda İnce’nin romanı sadece bir toplumsal eleştiri değil, aynı zamanda bireylerin yaşadığı zorlukların derinlemesine bir analizidir. İnce, bireylerin ve toplulukların göç, yoksulluk ve toplumsal dışlanma süreçleriyle nasıl şekillendiklerini, kimliklerinin bu dönüşüm sürecinde nasıl değiştiğini ve bu koşullar altında kimliklerini inşa etme mücadelesini çok katmanlı bir şekilde ele almıştır.

3. SONUÇ

Barış İnce'nin *Köksüzler* romanı, Türkiye'nin 1990'lardan itibaren geçirdiği toplumsal değişimleri, gecekondulaşma, varoş, kentsel yoksulluk ve sosyal dışlanma öğelerini orta sınıf bir karakter üzerinden aktarmaya çalışmaktadır. Roman kentsel yoksulluk kavramını kentsel dönüşüm kavramı içerisinde ele alarak, insanların mekana, sosyal dünyaya, kültüre yabancılaşmalarını ve yalnızlaşmalarını aktarmaktadır. Barış İnce, bir yandan köklerinden kopmuş, göç yoluyla yeni kökler arayan insanların köksüzlük deneyimlerine odaklanırken öte yandan kentin kültürel, mekânsal ve toplumsal yabancılaşmasının kentin yerlileri üzerinde yarattığı köksüzleşmeyi ele almaktadır.

Barış İnce "yoksulluk kültürü"nü bir çöküntü/varoş mahalle örneği üzerinden ortaya koymaya çalışmaktadır. *"Kadifekale'nin tehlikeli bir getto"ya* dönüşmesinin hem sosyolojik hem de zihinsel dönüşüm süreçlerine odaklanmaktadır. Yazar, köksüzlük imgesi ile insanların mekan ve zamana yabancılaşmalarını ele alırken aynı zamanda toplumsal mesafeyi de bu mesafenin yarattığı yabancılaşma ve acıma duygularının gerçek dışılığını da çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Sosyal devlet ve sosyal güvenliğin tamamen ortadan kalktığı, mekanların kriminalleştiği, insanların kolaylıkla suç işlediği, herkesin birbirine yabancılaştığı, bir köksüzlük, bir yetersizlik, bir evsizlik hali romanın çarpıcı bir şekilde ortaya koyduğu toplumsal olgulardır.

Sonuç olarak, Barış İnce'nin *Köksüzler* romanı, Türkiye'nin kentsel dönüşüm süreçlerinin bireylerin kimliklerini, aidiyetlerini ve toplumsal bağlarını nasıl dönüştürdüğünü sorgulayan ve eleştiren güçlü bir eserdir. İnce eserinde sosyal ve mekânsal yabancılaşmanın bireyleri nasıl köksüzleştirdiğini ve toplumun bütününe nasıl bir çıkmaza sürüklediğini çarpıcı bir şekilde göstermektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması yoktur.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Acat, N. S ve Ek, F. İ. (2023). "Kültürel Üretim Mekânlarında Kenti Üreten Kadınlar: Kadifekale Örneği". *İdealkent*, 15(40), 338-375.
- Adıgüzel, S. (2001). Elçin Efendiyev'in Romanları Üzerine Bir Çalışma Oluşumsal Yapısalcı İnceleme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- Akdaş, M. (2021). "Görünmeyen Sınırların Kentsel Dönüşüm Projeleri ile Değişimi: İzmir Kadifekale Örneği". *Mimarlık ve Yaşam*, 6(2), 301-317.
- Aktaş, Ş., (2003). Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş (6. baskı). Ankara: Akçağ.
- Akten, S. (1999). Yazın ve Toplum İlişkisi Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım: Yazın Toplumbilimi Edebiyat ve Toplum Sempozyumu, ,162-167.
- Atalay, İ. ve ER, A. (2013). "Oluşumsal Yapısalcılık Bağlamında" Sorunsal Kahraman" Ve" Dünya Görüşü" Kavramları: Bernard-Marie Koltès'in Batı Rıhtımı (Quai Ouest). *Humanitas: International Journal of Social Sciences/Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2). 27-48.
- Aydın, E. (2021). "Edebiyat Sosyolojisi-Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimlerinde Kesişen Nokta ve Referanslar". Edebiyat Sosyolojisini Güncel Kılmak, Temel Yaklaşımlar, Toplumsal-Politik Dönüşümler, İncelemeler (iç.). (Ed.). Aziz Şeker ve Emre Özcan. Ankara: Nika Yayınevi. 79- 88.
- Çetin, İ. (2010). Gecekonduunun Kentle Bütünleşme Sürecinde Alan- Mekân Faktörü: İzmir Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

- Çetin, İ. (2011). "Kentiçi Bir Çöküntü Alanı Örneği Kadifekale'de Mekan Sosyolojisi Denemesi". *Sosyoloji Dergisi*, (25), 53-80.
- Dervişoğlu, E. (2022). "Gecekondulaşma Olgusunun 1950 Sonrası Türk Romanına Yansıması". *Dert Yükü Mekanlar Kentlerin Yeni Ve Eskimeyen Sorunları* (İç.). (Ed.). Gazanfer Kaya Ve Aziz Şeker. Ankara: Nika Yayınevi. 629-652.
- Dolgun, U. (2021). "Edebiyat Sosyolojisi Yapmak Ya Da Yapmamak!" *Edebiyat Sosyolojisini Güncel Kılmak, Temel Yaklaşımlar, Toplumsal-Politik Dönüşümler, İncelemeler* (İç.). (Ed.). Aziz Şeker Ve Emre Özcan. Ankara: Nika Yayınevi. 25-75.
- Ekici, F. (2022). "Möhemmet Mehdiye'ın Frontoviklar Adlı Romanı Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi*, 3(1), 86-108.
- Erman, T. (2022). "Gecekonduyu Anlamak: İyisiyle Kötüsüyle Gecekondu Yaşamı". *Dert Yükü Mekanlar Kentlerin Yeni Ve Eskimeyen Sorunları* (İç.). (Ed.). Gazanfer Kaya Ve Aziz Şeker. Ankara: Nika Yayınevi. 39-58.
- Erman, T. (2004). *Gecekondu Çalışmalarında 'Öteki' Olarak Gecekondu Kurguları*. *European Journal Of Turkish Studies. Social Sciences On Contemporary Turkey*, (1).
- Goldmann, L. (1998). *İnsan Bilimleri Ve Felsefe*. Çev., Afşar Timurçin Ve Füsün Aynuksa. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Goldmann, L. (2005). *Roman Sosyolojisi*. Çev., Ayberk Erkey. Ankara: Birleşik Kitapevi.
- İnce, B. (2022). *Köksüzler*. (1. Baskı). İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Kıran, A. E. Ve Kıran, Z (2011). *Yazınsal Okuma Süreçleri* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ocak, E. (2002). "Yoksulun Evi". *Yoksulluk Hâlleri. Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* (İç.). (Der.) Necmi Erdoğan. İstanbul: İletişim. 89-115.
- Önen, E. (1992). "Hemşehrilik Mesleği Olarak Midyecilik". *Sosyoloji Dergisi*, (3).
- Sancaktar, C. (2011). "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası'na Marksist Yaklaşım", *Bilgi Strateji*, 3(5), 25-98.
- Stanzel, F. K. (1997). *Roman Biçimleri*. Çev., Fatih Tepebaşı. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Şan, M. K. (2012). "Edebiyat Sosyolojisinin Tarihinden Basamaklar". *Edebiyat Sosyolojisi* (İç.). (Ed.) Köksal Alver. Ankara: Hece Yayınları. 127-168.

- Şişman, A. Ve Kibaroglu, D. (2009) "Dünyada Ve Türkiye'de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları", Tmmob Harita Ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel Ve Teknik Kurultayı, Ankara, 1-9.
- Tekin, M. (2003). Roman Sanatı (Romanın Unsurları) (2. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Tiken, S. (2009). "Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü Adlı Romanına Oluşumsal Yapısalcı Bir Yaklaşım". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(1), 43-56.
- Tilbe F. Ve Tilbe A. (2016). "Yazın Toplum Bilimsel Oluşumsal Yapısalcı Bir Çözümleme: Mahmut Yesari'nin "Çuluk" Adlı Romanında Çalışma İlişkileri", Uluslararası Edebiyat Ve Toplum Sempozyumu, Bildiriler Kitabı, Bartın Üniversitesi Yayınları No: 25 Edebiyat Fakültesi Yayın No: 02, Ss. 123-134.
- Tilbe, A. (1999). Camus'nün Veba Adlı Romanına Toplumbilimsel Bir Uygulama (Bildiri). Ankara Üniversitesi, Tömer Gaziantep Şubesi, Edebiyat Ve Toplum Sempozyumu (4- 5 Haziran 1999). Bildiriler Kitabı, (Ss. 105-111). Gaziantep: Ankara Üniversitesi, Tömer Basın Yayın Müd. Yayınları.
- Tilbe, A. (2004). "Jean Paul Sartre'in Bekleyiş Adlı Romanına Goldmann'cı Yazın Toplumbilimsel Bir Yaklaşım". Edebiyat Sosyolojisi İncelemeleri (İç.). (Ed.) Köksal Alver. Ankara: Hece Yayınları. 93-116.
- Tilbe, A. (2010). Georges Lukacs Ve Lucien Goldmann'ın Yaklaşımıyla Fransız Yazınında Kişi Sorunsalı (Bildiri). Ertuğrul İşler Ve Ark. (Ed). Pamukkale Üniversitesi, Uluslararası Bakea – Batı Kültürü Ve Edebiyatları Araştırmaları Sempozyumu, (7-8- 9 Ekim 2009). Batı Edebiyatında Kahraman. Nu., 17. (S. 27-36). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Yayınları.
- Tilbe, A. Ve Tekin, P. (2012). André Malraux'nun İnsanlık Durumu: Oluşumsal Yapısalcı Bir Çözümleme (Bildiri). Ali Tilbe Ve Ark. (Ed). Namık Kemal Üniversitesi, VIII. Ulusal Frankofoni Kongresi, (16-18 Mayıs 2012). E-Bildiriler / E-Actes. (Ss. 242-255). Tekirdağ.
- Tilbe, A., Ve Tilbe, F. (2015). "Reşat Enis Aygen'in Afrodite Buhurdanında Bir Kadın Adlı Romanında Çalışma İlişkileri: Yazın Toplumbilimsel Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme". Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3(5), 187-216.
- URL-1: "Barış İnce'den Kök Salamayanlara Dair Bir Roman Köksüzler". <https://www.bookinton.com/yazarlar/baris-inceden-kok-salamayanlara-dair-bir-roman-koksuzler/> (Erişim: 13.03.2025).

- URL-2: "Barış İnce'den Ses Getiren Bir Roman Köksüzler" <https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/baris-inceden-ses-getiren-bir-roman-koksuzler-1957191> (Erişim: 13.03.2025).
- URL-3: "Gecekondu". <https://sozluk.gov.tr> (Erişim: 10. 11. 2024).
- Wolf, J. (2000). Sanatın Toplumsal Üretimi Çev., Ayşegül Demir. İstanbul: Özne Yayınları.
- Yazıcı, N. (2012). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Hikayelerinde Anlatıcı Ve Kahramanlar (2. Baskı). Ankara: Berikan Yayınevi.
- Yener, D. Ve Aslan, C. (2018). ""Sevdalinka" Ve "İnsanlık Ayağa Kalk" Romanlarında Bosna Savaşı'ndaki Toplumsal Yapı Ve İlişkilerin Oluşumsal Yapısalcı Eleştirisi". Journal Of Awareness, 3(2), 13-48.
- Yücel, Hakan (2016). "Varoşun Üç Hali: "İç Varoş", "Parçalanmış Varoş" Ve "Bütünleşik Varoş"". Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 4(1), 53-84.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Barış İnce's novel *Köksüzler* addresses the socio-spatial transformations that have emerged during Turkey's urbanization process, particularly through the lens of individuals' quests for identity and belonging. The central focus of the novel lies in the lived experiences of individuals residing on the urban periphery, shaped by migration, poverty, and alienation. Set in the İzmir neighborhoods of Kadifekale, Bayramyeri, and Damlacık, the narrative follows, in parallel, the struggle of three siblings who migrate from Mardin to establish themselves in the city and the alienation experienced by Nihan upon her return from Germany after many years. While offering a critical perspective on themes such as urbanization, social stratification, and spatial segregation, *Köksüzler* also provides an in-depth reading of urban mobility and the search for belonging.

Theoretical Framework and Methodology

As a sub-discipline of sociology, the sociology of literature aims to examine the relationship between literary texts and the societies from which they emerge. One of the most influential approaches in this field is Lucien Goldmann's method of Genetic Structuralism. Goldmann argues that literary texts should be analyzed not only from a literary standpoint but also within their broader social contexts. According to him, novels cannot be separated from the social fabric in

which they are produced; rather, they are reflections of the socio-economic and cultural structures of their time. The method of genetic structuralism allows for a dual analysis of the text – both immanent and transcendental – thereby revealing the reciprocal relationship between the fundamental dynamics of social structure and the constitutive elements of the novel.

Goldmann's approach consists of two interrelated phases: comprehension (understanding) and explanation. The comprehension phase focuses on the internal dynamics of the text through close textual analysis. This involves examining narrative perspectives, temporality, spatiality, character construction, and the portrayal of social structures and relationships. In the explanation phase, the analysis shifts beyond the internal structure of the text to engage with its external contexts. This transcendental analysis considers the narrative's historical and social foundations, including its underlying worldview, ideological positioning, and the socio-political events that inform its creation. Together, these phases underscore the necessity of interpreting the literary work through a dialectical lens. By attending to the external social, economic, and ideological conditions alongside internal textual features, the genetic structuralist method enables a comprehensive understanding of the novel's embedded social structures and its historical moment.

Findings

Köksüzler stands out as a work that closely aligns with Lucien Goldmann's genetic structuralist approach, offering a profound exploration of the relationship between social structures and the individual. In the first stage of the analysis, which constitutes the immanent reading, the narrative is primarily constructed through an omniscient point of view. This narrative stance allows the narrator to possess comprehensive knowledge of events, providing detailed insights into the inner worlds and past experiences of the character. Furthermore, the treatment of time in the novel emerges as a reflection of both individual and collective memory. The narrative structure, which begins with Nihan's return to İzmir and oscillates between past and present, is marked by frequent analepses that render the temporal dimension of the story increasingly discernible. Space plays a crucial role in concretizing the novel's themes. The narrator offers richly textured descriptions of various districts of İzmir and illustrates how the social configurations of these locales influence the characters. Themes such as migration, urban transformation, and slum formation underscore the interplay between space and identity, highlighting the ways in which the environment shapes personal subjectivities. Here, space is not merely a physical setting but also a narrative device that mirrors both the psychological states of the characters and the broader social structures. The decaying urban areas of İzmir, such as Kadifekale, Bayramyeri, and Damlacık,

function not only as symbols of poverty but also as formative landscapes that shape the trajectories of those who inhabit them. Another key function of space in the novel is its anticipatory quality: it foreshadows future developments and reveals the way the characters' relationships with their environment evolve over time. For instance, the novel's detailed portrayal of İzmir's processes of transformation simultaneously points to the characters' quests for identity and their experiences of alienation.

In the explanatory phase of the analysis, *Köksüzler* is examined in relation to the socio-political structure of the period in which it was written. In accordance with Goldmann's methodology, the transcendental analysis seeks to reveal how historical events, the broader social context, and the author's biography inform the novel's internal structure. The analysis first focuses on the origin of the narrative. The sense of alienation experienced by Barış İnce upon returning to İzmir parallels the emotions portrayed through the character Nihan in *Köksüzler*. The author's childhood memories and the environments he inhabited resonate with the novel's settings, enriching the narrative with autobiographical depth. In this regard, the thematic content of the novel becomes deeply intertwined with İnce's own life experiences.

The section addressing historical and social developments discusses the wave of internal migration that began in Turkey during the 1950s, along with the social changes brought about by industrialization and the phenomenon of informal urban settlements. These dynamics are reflected in the novel's depiction of urban transformation and social restructuring. The transformation of İzmir's Kadifekale district, in particular, is directly linked to the identity crises faced by the characters.

The novel thus provides a nuanced interrogation of how urban redevelopment impacts the lives of individuals. In the discussion of worldview and ideology, *Köksüzler* is interpreted as a work of social critique through its treatment of themes such as neoliberal urbanism, migration, urban transformation, and social exclusion. By focusing on class disparities, poverty, and the condition of the 'rootless', İnce casts light on pressing social issues and the struggle for survival faced by marginalized individuals within an increasingly fragmented urban landscape.

Conclusion

Köksüzler, when examined through the lens of Lucien Goldmann's genetic structuralism, reveals itself as a multifaceted narrative that intricately weaves together the author's personal experiences with the socio-political realities of its time. The novel foregrounds the dialectical relationship between individual

subjectivities and the structural forces that shape them, offering a compelling portrayal of how socio-spatial transformations – particularly those driven by migration, poverty, and urban marginalization – deeply affect the formation of identity and the sense of belonging. By critically engaging with themes such as neoliberal urbanism, forced migration, and spatial segregation, İnce not only interrogates the human consequences of systemic change but also foregrounds the enduring struggles of those rendered invisible within dominant urban discourses. The novel's integration of autobiographical elements further enhances its narrative depth, enabling a textured exploration of alienation and memory through the urban landscape. *Köksüzler* therefore stands as a significant literary and sociological intervention – one that sheds light on the lived experiences of marginalized communities and offers a potent critique of the socio-economic structures that perpetuate inequality. Through its nuanced representation of urban peripheries and its sensitivity to both personal and collective histories, the novel exemplifies how literature can serve as a site for critical reflection on the conditions of modern life.